

Tar Károly

MINDEN KIDERÜL

A szerző *Az ismert katona* című regényének második része, amit Szőcs Géza kérésére írt fia halálának 40. és a trianoni sanyarúság 100. évfordulóján

A történetek után

Az apa

Fekete karácsony. Abban az esztendőben háromszorosan is fekete karácsonyuk volt. Szomorúan szürke felhők seregletek városuk felett, kitartóan szemerkélt az szies es , az utcák sárosak voltak, az emberek kedvetlenek. Karácsony napja akkor már majdnem három évtizede nem volt hivatalos ünnep. Nagyhéten temették fiúkat. Pap nélküli katonai temetésre kényszerültek. A kivézérelt kiskatonák sírtak, a gyászoló tömeg ijedten húzta össze magát a négy fegyverből nem egyszerre eldőrdülő szegényes sorok alatt. Rengetegen álltak körül a tátongó sírt. Ott voltak a Brassai Sámuel felsőosztályos tanulói, rokonok, ismerősök és a Politechnikai Intézet vízilabdázói, akik bombasíros lövéséért tisztelt legfiatalabb csapattársukat gyászolták. A család barátai közül valaki idegnyugtató tablettákat elterített a gyászoló család tagjaiba. Mindhárman némán álltak végig a búcsúztató beszédek, patakzó könnyeiket sem érzékelték. A koszorútorony mellett baráti figyelmeztető engedelmessé kicsi nyájként terelték őket a temető bejáratánál parkoló kocsiba. Velük tartott Gino is. Otthon összeborultak. A szülő és a testvér fájdalomhoz a fiú kedvesének szerelmes fájdalom társult. Így érte őket karácsony hajnala. Kilátástalan ünnep, kilátástalan évvége, kilátástalan új esztendő elé néztek. Olyan fájdalmak terhelt hordozták fel-felnyögve, sóhajtva, amelyek értelmetlenné teszik az életet.

Napokig alvajáróként éltek: az apának és anyának dolgoznia kellett, a lányoknak tanulniuk. Miközben mindegyre visszatértek a fiú sírjához, hogy megbizonyosodjanak nem rossz álom volt az megmagyarázatlan halála, arcukról alig észrevehetően lepoptak és egyre beljebb rejtőzött bensűjükbe a legfájdalmasabb szeretet, amely örökre bevési szereteteink arcképét emlékeztünkbe.

Az apa éjszakánként ébren forgolódott az ágyában. Önvádja alattomosan terjed betegségként nem hagyta nyugodni. Furcsákat álmodott. Gondolatait álmában megrögzött grafomániaként zsinórirással röttye egy sohasem látott koromfekete fedélvonalas füzetbe. Könnyedén ment az írás.

ŠMakacs kíváncsiság már nem gyötör, egyre nagyobb bizonyossággal állíthatom, hogy az egyszeri élet híveként, nem szükséges megválaszolnunk minden utunkba került és idénként fel-felhorgadó kérdést. Bodor gondolat, hogy örökké szolgálatos közemberként kell nyüzsgőnünk a dolgok forrásának és forgásának közelében. A méltósággal való távortartást gyakorolják minden időben az okosokkal együtt még azok is, akik a «savanyú a szél» hangoztatásával, tisztos távolból figyelik a közügyekben mindig adódó konkon marakodók ízléstelen tancát, gyakori helycserés figurázásaikat, amelyekkel törtetésben megtépzott méltóságukat igyekeznek kevés sikerrel leplezni. A történelem folyamán mindig számosan voltak olyanok, akik a hatalmat áhítozóktól csömörölten visszahúzódtak, s lettek örökös ellenzékiek, mert a magát mindig újnak hirdetett hatalom eszméinek tartalmasságát kevesellték. Mások a hatalomra jutottak erkölcsi tartásából következtettek arra, hogy valóban gyökeres változtatásokhoz nemcsak az új eszmék hiányoznak, hanem az az új generáció is, amely megtisztulhatott az elterre ajnározott életmódok mérgeitől, amik a mindig piszkos politikában sokáig lappanganak, és idénként, az egész világot megdöbbsent en, még ma is hatnak. Mindig lényeges, hogy milyen,

és mekkora erők, mekkora közösségeket képes a hatalom a reménykedés szérumával beoltani. A csak képzeletünkben teljes demokráciát eszmei szépségéből mindig kifordítva, mindig megcsúfolva, olyan árnyjátékkal debütál minden hatalom, amely a ténykedések hatalmasnak festett vásznára óriásokat vetít, hogy elkápráztassa a látványosságra kiéhezett, báméskodásra ítélt néz sereget. Az veszít, aki belemegy ebbe a játékba. Ha nem határozzuk el idejében, hogy nem törtetésünk, nem lelkesedünk, nem tenyerelünk, hanem ülünk veszteg, nem keveredünk a politika piszkába, lassacskán rájövünk, hogy ne mondvaszínált közösségek bábjaként éljük egyetlen életünk. A feltartóztatlanul atomizálódó társadalom egyénekre szabott forradalma szükségességének tudatában, életünk kiszabott idejében, annak kiteljesítéjének kell cselekednünk. Ehhez, akár a nagy ünnepeken támadt képzeletbeli szívárvány alatt, naponta át kell mennünk a kérdések kérdésének kapuján: Mi történik itt?! Ha tudnánk, hogy valójában mi történik, a boldogság titkát is megismerhetnénk. Isteni magasságba kellene emelkednünk, hogy messzire lássunk, abba a távolba, amely mindig közvetlenül a lábunk előtt kezd dik.ö

Felriadt. Keserű szájjal ébredt. ŠMiféle szöveg ez?ö Kitántorgott a fürdőszobába, fogat mosott. Idegesít en hosszan vizelt, volt ideje azon bosszankodni, hogy még álmában is közügyes témák foglalkoztatják. ŠEzért is idegeskedem?ö Hirtelen elhatározással magára kapkodta ruháit és kirohant a lakásból. Az utcák néptelensége még inkább felkorbácsolta pattanáig feszült idegeit. Átvágott a kihalt városban. Felkaptatott a házsongárdi temető telt be szel meredek úton a fia sírjáig. Finom porhó takarta az utat és a sírokat. Talpa alatt ijeszt en roppant az éjszakában is vakítóan fehér halotti lepel. A lombtalan fák kiszáradt óriás vénasszonyoknak tntek, tőpörödött feketeségükkel boszorkányosan bólogattak. A fia sírjára helyezett koszorúk hervadtságától könnyű szökött a szemébe. Nekitámaszkodott a sír fejéhez helyezett kopjafának. Áll ott szótlanul, állt értetlenül. Nem tudta, miért került éjjel után a kietlen temetőbe. A kopjafán matatott a keze. Ráismert arra a diófa törzsre, amit a magyarókeréki, halálosan beteg asztalos faragott javaslatára elhunyt nknnek valóan tulipánosra és kontyosra, hogy az udvaron hever szilvafa törzsére állítva, nagyszobájuk sarkába való dísz legyen belle. Most mégis a fia sírját jelöli ideiglenesen. Bútorgyári barátja alakította legényeknek valóan zászlósan csúcspiszessé.

ŠMit rontottam el? Hogyan történhetett? Miért nem sikerül megelznom a bajt?ö Önvád bénította. Behunyt szemmel, szoborként állt mozdulatlanul. Befelé, önmagába nézett. Szív vágásokkal rohanó ritmusú film képsorai sorjáztkak képzeletében.

A lippai kórház jelentéktelen földszintes épületében egy anyás képnél vért követve jutott az anyával együtt egy orvosi felszerelésekkel teledobált raktárhelyiségbe. Katonai szolgálata idején járt hasonló helyen, amikor önként jelentkezett m tétre, hogy krónikus tüszős mandulagyulladásától megszabaduljon. A m tétet megelz napon az egyik, mindenre kapható, szolgálatra kész katonabeutalt

beteg, a bejárati lépcsőn ülve fenékvén élesítette a kórház egyetlen valamirevaló szikéjét. A két sebész közül az operálta, amelyik éppen törvényszéki vizsgálat alatt állt egy halálos kimenetelű mandula operáció miatt. Remegett az orvos keze, amikor a szikével a szájába nyúlt. Most a saját kezén érezte a megállíthatatlan remegést.

Fia élettelen teste, fehér lepedővel leterítve, egy kiszuperált műtőasztalon feküdt. Egy pillantásnyi időre látta a fia arcát. Az anya fiára borult. Arcukról kettőzött erővel robbant és szétfröcskölött a némaságában is agyfacsaró kín, amely őt is letaglózta. Felocsúdva, sietve kítakarta a fiú ballábát, óvatosan lehúzta róla a vastag gyapjúharisnyát. A fiú bal lábának sarkán hüvelyujj vastag, száraz mély seb tátongott.

Kitántorgott a raktárból, öntudatlanul botorkált a havas udvaron. A drótkerítésig jutott, amikor elemi erővel kitört belé a zokogás. Mögötte fájdalmas képpel, némán szobrozott a jóságos kép a vér.

Ó Meg tudom érteni a fájdalmát, nekem is van fiam! Beültek a Trabantba, sietve hajtottak a kaszárnyába. Az ezredorvos rendelésének várójában az apa és anya egymásra nézett. Fájdalom vakította, fájdalom tette szótlanná őket.

Ó Tetanusz vagy vérmérgezés? - kérdezte vádlón az apa. A katoniorvos készségesen magyarázott. Ó Tetanusz nem lehet, mert az nyakmerevéssel jár!

- Akkor vérmérgezés! - mondta tompán az apa. Az orvos felkapta a fejét. Erőletetten tiltakozott. Orvosi kifejezésekkel tarkított eladásba kezdett. Végül menekült. Ó A vérmérgezés is kizárt. Ebben annyira bizonyos vagyok, ó mondta teátrálisan.

Ó Ha vérmérgezés, akkor én ciánkálit veszek be!

Az apa nem értette, hogy miért éppen a ciánkáli jutott az orvos eszébe. Jól képzett titkos ügynökök leltárában ez halálos mérgező a végső menekülés eszköze.

Az apa tekintete hosszasan kutatta az orvos megjátszott elefántpofáját. Nem látszott rajta fuvaltatnyi részvét, cseppnyi megbánás. Ellenséges közönyt sugárzott az arca. Az apából forró gőzként szakadt ki a megérzés:

Ó Gyilkosok! - Felugrott. Kézen fogta félig ájult feleségét.

Köszönés nélkül kimenekültek az orvosi rendelőből.

Így történt, motyogta az apa. Kifehéredett ujjakkal szorította a kopjafát.

A temető gondozók szállása felől, egy hajnali munkára a városba igyekezett a fiatal ember a temetőt átszelő rövidebb utat választotta. Halkan füttyörészve ereszkedett alá Bölöni Farkas Sándor és Brassai Sámuel sírja mellett. Az apa önkéntelenül mozdult, teste hangtalanul elvált a kopjafától. Nagyot sóhajtott. A fiatal ember gyáva nyúlként szökkent, futott esztelenül. Nyomában recsenve ropogott a jéggőgyött hó.

Naplótöredék

A naplók sorsa kiszámíthatatlan. Ha csupán az erdélyi, hagyományosan jó naplóiírók munkáinak sorsára gondolunk, akad köztük, amelyiket évszázadokra eltemetett az ismeretlenség, és olyan is, amelyet néhány évtized múltán nyomtatásban terjesztettek. Évtizeddel ezelőtt elkezdett, elrománosításunk első apró ügyeit tartalmazó naplójegyzetemet apósom házában rejtgettek, és most azért kellett elkeresnünk, mert napjainkban meggondolkoztató hasonlósággal ismétlődik és folytatódik mindaz, amit a romániai magyar kisebbség a hatalom általi erőszakos kisebbsítésnek tudunk. A diktatúra nemzetiségi politikájának folytatói elé tükröt kell tartanunk: akkor a szocializmus zászlaja alatt, most sajátosan értelmezett demokratizmusunk hangzatos jelszavaival törekednek beolvasztásunkra. Vért se-

beink felmutatása a dolgunk: a segítőkész világnak tudnia kell az igazságot! Továbbra is küzdenünk kell, ó talán az eddigiéknél jobban összefogva fogunk majd küzdeni, ó a romániai magyarság megmaradásáért.

Még emlékszem arra a vasárnap délelőttre, amikor a kolozsvári Sétányon, tőlünk néhány méternyire azért szűrtak le egy embert, mert magyarul szólt. Anyám nagyon erősen szorította a kezünk, és suttogva kért, hogy egyetlen hangot se ejtsünk. A filagória közelében jártunk, ahol máskor fűvőszenekar vonzotta a bábéskodókat. Egy fiatal ember ugrott ki a bokrok mögül, monostori legények véres késsel követték. A menekülő útját elvágták. Bevetette magát a tó vizébe és a túlsó partra menekült. Szüleimmel, a véremmel megkerültük a tavat, hogy a park város felőli részébe, épületek közelébe jussunk. Amerre jártunk verekedtek és leszűrt, kiterített áldozatokat láttunk. A Mátyás-szanaszatórium előtt teherautó várakozott. Rakfelületén megkéselt, sebesült emberek. Mind magyarok. Két rendőrvigyázott rájuk, mert a késelk ott sem hagytak nekik békét. Ezek is monostoriak voltak. Talán éppen azok, akik azokban a napokban felirattal zárták el a városba vezető utat. A felirat szövege ez volt: *„Panasz a aici demokraia, de aici Munkásstur! (Eddig demokrácia, ezen túl Monostor!) Felsiettiünk a f térre. A párház akkor a mostani bank épületében volt. Anyám bement és követelte, hogy sűrűsen lépjenek közbe, vessenek véget a vérengzésnek. Szótlatlanul térünk haza. Azután a sokféle esemény sodrában kiment a fejünkbe ez a rossz emlék vasárnap. Hittük, hogy ehhez hasonló már soha nem történhet. Most négy évtizeddel a történetek után érthetetlenül állunk az ilyen primitív indulatok előtt. Kinek, kiknek állt érdekében ezek elszabadítása? Hiszen a politikai=gazdasági és erkölcsi csúszás, amelyben tehetetlenül vergődik az ország a nemzetiségek egymás ellen uszításával, az indulatok fölkorbácsolásával nem szüntethető meg. Az ilyen szerencsétlen konfliktusokból, az oszd meg és uralkodj elv alapján csakis a hatalom nyer.*

Xántus János temetésén szólt B. E., hogy baj van a házsongárdi sírhelyekkel, amennyiben önkényesen felszámolják és eltüntetik nagy és híres emberek sírhelyét, ledöntik emlékoszlopaikat. Beadványt fogalmaztak a barbár cselekménysorozat megfékezésére. A vizsgálódás során kiderült, hogy csak azok válthatják meg a seik sírját, akik országunk állampolgárai. Sok híres kolozsvári és erdélyi nagycsalád leszármazottjai már csak külföldön élnek, de sírhelyeiket még valutával sem engedik nekik megváltani. Ezeket a sírokat gyorsan lebontják, eltüntetik. Az ez elleni cselekvést az is megnehezíti, hogy már nincs m emlékvéd bizottság. B. E.-t, aki alelnöke volt a bizottságnak, ennek megszüntetése után csaknem egy évvel értesítették, hogy nincs miért sürgetnie a soron lévő beszámoló gyűlés összehívását, mert már nincs ilyen. Különbözőben azt is most tudtam meg, hogy a sírhelyek nem minősülnek m emlékeknek. A nagyon régi és a nagyon híres emberek síremlékei sem. Nincs is Kolozsváron - egy-kettő kivételével - hivatalosan elismert m emlék, amit országos szinten is jegyeznének, nyilvántartának. A Szent Mihály-templomot természetesen m emlékként kezelik, de a régi sírokkal azt tesznek, amit csak akarnak...

Apám is majdnem elvesztette seink sírhelyét. Ez a B parcella és a f út sarkához közel áll. Egyszer csak azt látja, hogy egy Pop nevezetű követ állított a sír fele. Szerencsére, akkor még volt annyi tekintélye, hogy visszakarta jogát a sírhelyhez. Még abban az évben betonkeretet és fedőlapot készített és új sírkövet állíttatott. Így biztosabb, hogy megmarad a sír és nem foglalja el valamelyik mohó betolakodó.

V. J. is említette, hogy nemrég a temet ben járt. A dombra felkapaszkodó baloldali út elágazásába egy, a neve alapján regáti származású tábornok építtetett vörös márványból grandiózus síremléket. A márványba vésett nevek b l és az évszámokból egész családfája leolvasható. A beavatatlannak úgy tetszik, hogy régi kolozsvári család hamvai nyugszanak ott. A hamisítást nem most, már évtizede, hogy elkezdtek, és azóta is folytatják nagy er vel. Ugyancsak évtizedekkel ezel tt filológus egyetemi hallgatók összegy jtötték a régi sírok feliratait, és MI (monument istoric = történelmi emlékm) felirattal látták el a sírköveket és a díszes sírfed lapokat. Ezeket a sírköveket valaki megbízásából a temet dolgozói önkényesen kiszedték és útszélre hányták. A diákoknak pedig megtiltották, hogy a sírkövek leltározásával, gondozásával foglalkozzanak. Az elmúlt években számos írás jelent meg a temet r l a különféle folyóiratokban és lapokban. A szerz k szavá tették a panteon elhanyagolt állapotát, és dicsérték azok fanatikus ügybuzgalmát, akik nem hajlandók ebbe belenyugodni. Ma már csak sajnálkozunk azon, hogy nem találjuk régi, híres embereink sírhelyét, illet leg azon, hogy a sírjuk fölött román feliratú sírkövek pompáznak. Semminek nincs létjogosultsága, ha az az egykori német és magyar város polgárainak m veltségét bizonyítja. A mai, az átírt történelem nem szenved a neki ellentmondó tényeket, legyenek azok sírhely vagy írott dokumentáció alakjában... Ezért egyszer bb, ha nincsenek. És kivétek múzeumokból, temet kb l, könyvtárakból - elzártak levéltárakban is ó mindent, ami magyar. Ennek felháborító példáját is V. I.-t l hallottam. A H sök Temet jében, a magyar katonasírok parcellájában található széls sorok keresztjeit eltávolították és román nevelkek ellátott ortodox kereszteteket helyeztek a helyükbe. Valószínű leg az id nként itt megjelen és koszorúzó šelvtársakó szemét bánthatta a magyar katonai sírhelyek látványa. Most úgy t nik, hogy az egész parcella a román h sök nyughelye. És ez csak egy példa a sok közül, amely mutatja, hogy olyan štestvérek között élünk, akiknek semmi, de aztán semmi sem szent. M veltséghiányos vad indulatukban irtják a múltat, szennyezik a jelent és megsemmisítik a jövőket. A nacionalizmus most már átcsap aljas sovinizmusba. Nem történhetett másként: ahol visszaszorul a kultúra, ott nem a megértés, nem az európaiság, hanem a primitív indulatok uralkodnak.

Sz. G. még mindig nem került el . Egyoldalú telefonálása és levele után, amelyet Vásárhelyre címzett, semmit sem tudunk róla. Az apja bejelentésére a rend rségen azt választották, hogy amint tudnak róla valamit, rögtön értesítik a szül ket. Mindezek azt bizonyítják, hogy itt azt tesznek az emberrel, amit akarnak! Itt országos a maffia, és nincs ellentábor, aki fölvenné a küzdelmet, hacsak nem csupasz kez önmagunkra gondolok. Nem csodálkoznék, ha Sz. G.-t valahol útszéli erd ben találnák, eszt veszített öngyilkosként, hiszen már terjesztik is róla, hogy beszámíthatatlan. Az persze semmit sem számít, hogy a józan emberek tudják: ebb l semmi sem lehet igaz! A másik lehet ség, hogy a madridi ügyek lecsendesülése után szabadlábra helyezik Sz. G.-t. És az is lehet, hogy akkor már sem ismer reánk, és mi se rá. Kurkó Gyárfást láttam ilyen helyzetben, Brasóban. Nem közöttünk, hanem egy ismeretlen világban élt. Ezt valamiféle agymosással okozhatták. Az erdélyi magyarság egykori vezet jét nem fizikailag, hanem szellemileg kellett megsemmisíteni. A Sz. G.-nek és társainak is ezt a sorsot szánják. De mit tesznek az egyel re még néma tanúk ezreivel és százezeivel? És velünk, akik még gondolkozunk, és így vagy úgy védekezünk, mert hiszünk abban, hogy lehetetlen itt Európa szélén, besötétített életmódban

és szisztematikus visszaszorításban, kitarító üldözésben megsemmisíteni közel kétmillió nemzetiiségünket.

A napokban fiam, másoknak küldött leveleib l rekonstruálhattam a történeteket. November 24-én több helyen feltörte a bakancs a lábát. A sebek egy része begyógyult. A sarkán lév vízhányag alatt gennyes góc alakult ki. Nem kapott semmiféle antibiotikumot. A gennyes fert zés fokozatosan eluralkodott a szervezetén, megtámadta a máját, tüdejét, agyát. Az orvos biztatta. hitt az orvosban. De ez elemntáris hibát hibára halmozott. Loghinnak hívják és ezredes. A lippai kórházban úgy beszéltek róla, mint akit nem tartanak orvosnak. Kötelessége lett volna, hogy idejében értesítsen minket. Legalább akkor, amikor a tüdejében is rendelkezést fedezett föl. De röntgenre sem küldte. Nem tudom, hogy tudatlanságból vagy más okból ölte meg... Nem értem, nem értem, mi történhetett?! F. K. felesége kezd orvos, és mégis a leírt tünetekb l rögtön felismerte, hogy vérmérgezésr l van szó. Egy harminc éve gyakorló katonaoorvos ne ismerte volna fel?

Költ barátja Rekvimjének sorai zakatoltak agyában. í s a sarkadból genny robban /apád, anyád mire megéri / belerokkan /a fiú feje oldalra billen /pedig csak hordágy / nem kereszt /a lator hol van? Magában így fogalmazott: šGyilkosság történik minden pillanatban. És minden gyilkossággal nem egy embert: mindnyájunkat ölnek! A gyalázatos trianoni döntés utáni században az er szakos asszimiláció elleni küzdelem h si halottai leszünk mindnyájan. Egyenl tlen harc ez. A kisebbség kilátástalan küzdelme a megveszekedett hatalommal szemben.ö

Barátai figyelmeztették, hogy az sssel a város közeli erd -ben találtak rá a rend rök arra a lázadó fiatalemberre, aki sok gondot okozott kinyilatkoztatásaival a belügyiseknek. Els dolguk az volt, hogy lezárták a környéket. A helyszínelést gyorsan végezték.

- Öngyilkosság ó állapította meg sz kszavúan a vizsgálóbíró, miközben levétette a kötelet a szétvert fej áldozat nyakáról.

šMeghalni volna jó!ö - gondolta az apa. šDe fiamat már nem tudjuk feltámasztani. Magunkat sem.ö

Az ünnepek után az apa meghívta lakásukba a fia kolozsvári katonatársait és osztálytársait. Jöttek vonakodva néhányan. T lük szerette volna hallani, miként történhetett a tragédia. Szabadságuk után vissza kellett térniük a kaszárnyába, ezért biztosította ket, hogy nem kérdez katonai titkokat, nem tanúvallomásra kéri ket. A lassan induló beszélgetésb l kiderült, hogy a magyarokat szigorú parancs értelmében elvegyítették a századokba, nem volt szabad egymás mellett állniuk a sorban, nem választhattak ágyat egymás mellett a közös hálókbán. A fia magas- és sportos termete miatt csoportvezet ként els volt a sorban. Románul nehezen kiejthet hármias magyar neve miatt Ungurúnak szólították. Ormótlanul nagy katonai bakancsot kapott, amely az otthonról hozott kapcák ellenére is feltörte a lábát. Sebe megfert z dött. A gennyes sebet az orvos kétszer m -tötte, de nem adott antibiotikumot. A beteget elkülönítette. A vérmérgezést mutató jeleket tüd betegséggel magyarázta. Társainak nem volt szabad meglátogatniuk. Utolsó pillanatban vitette a helyi kórházba. Furcsa módon aznap az ezredorvos parancsára kivételesen b séges, flekkenes ebédet kapott. Nagyon hasonlít ez a kivégzésre ítétek bánásmódjára. A kórházban nem tudtak mit kezdeni vele. Kiszzenvedett. A fels bb parancsnokságról elrendelt vizsgálat el tt váratlanul leszerelték azt a szanitéc katonát, aki kapcsolatban volt

a fiúval. bizonyíthatta volna, hogy a gyengélked be utalt katoná nem kapott antibiotikumot. A fia barátai érdeklésére az egyik tiszthelyettes furcsa választ adott: Őszinte ismeretlen helyre távozott. Az egészségügyi ellátás gondatlanságát mutatta, hogy néhány katoná sárgaságban megbetegedett.

A katonai vizsgálat eredményeként az egység parancsnokát leváltották. Az ezredorvost, miután bebizonyosodott, az apagyánya: a fia vérmérgezésben halt meg, gyorsított eljárással leszerelték.

Naplótöredék

Barátaink velünk vannak. Különösen Varró János érez velünk együtt. Együtt sírtunk. Vallomásos perceiben elmondta, hogy 1958-ban tizenhat évre ítélték. Akkor elsőként D. Gy.-t, tartóztatták le, és aláírtak vele egy nyilatkozatot, miszerint, L. E. és Varró János elhatározták, ha ellenforradalomra kerül sor, a hegyekbe vonulnak, és csapatot szerveznek. Erről persze, egyetlen szó sem volt közöttük. A másik vád az volt, hogy a temetőben azért biztatta Varró János az ösök sírhelyének gondozására diákjait, hogy nemzeti érzésükre appellálva ellenforradalmi tevékenységre serkentse őket. Varró hiába védekezett azzal, hogy a rektor írásbeli engedélyével végeztek kegyelet teljes munkát a házsongárdi temetőben irodalmunk jeles embebreinek sírjánál, az ítélelhezők ezt nem vették figyelembe. Varró abban az időben az öngyilkos Szabédi Lászlónak volt a tanársegédje. Szabédi a Bolyai Tudományegyetemen négy évig a magyar irodalomtörténeti tanszék vezetője volt és irodalomkritikusként ösztönözésbe került Csehi Gyulával, akiről Czifó László mesélt Bukarestben az apának, hogy Nedelcunak, a Kollós tartományi rendfőnököknek maga ajánlotta fel besúgó szolgálatát. Nedelcu még azt is elmondta, hogy Csehi ezért 800 lej havi bért kapott. Állítólag Sándor Pál is utal erre önéletrajzi írásában. Nos, Csehi Gyula egyszer a következőket mondta Varrónak: Ő csak bátran fiatalember, gátlástalanul és arcátlanul! Ő Ebből arra lehet következtetni, hogy juttatta börtönbe. Különben akkor a Bolyai Egyetem egyesítését (beolvasztását) a Babcs Egyetemmel nagyban megkönnyítette az, hogy eltávolították onnan a fiatal értelmiségieket. Mert valószínűleg nem hagyták volna szó nélkül az egyesítést. Így aztán csak Nagy István volt az, aki szót emelt. Ezután lett is kegyvesztett. Rendre kihagyták minden hivatalos helyről és szereplésből. A per alkalmával D. Gy. szóban is megismételte írásos vallomását. Ugyanis neki olyan Varró aláírásával ellátott vallomást mutattak, amelyben az állott, hogy a ketten egyezséget kötöttek a katonai ellenállásra. Három fiatal tartalékos tisztrelévén szó, az egészet így katonai összeesküvésnek tüntették fel. Varró tizenhat évet kapott. És doktori disszertációját azóta sem védhette meg. Amikor kiszabadult, azt mondták, ártatlan volt. De hiába jelentkezett az akadémia megüresedett irodalomkutatói helyére, nem engedték versenyvizsgára. Amikor reklamált, a titkárr kirúgták irodájából, beadványát az ügyészség nem fogadta el. Ez egy állítólagos jogállamban történt. Mit szenvedett ez az ember?! És mi szenvedés vár mireánk is ezek után...

Szabédi halálának körülményeiről egy lányomat kezelő orvos titoktartásomat kérve mesélt, hogy orvostanhallgatóként éppen a hullaházban tartózkodott, amikor a tanár holttestét boncolásra hozták. Feltűnt neki, hogy nem látott rajta még horzsolást sem, pedig a hivatalos verzió szerint vonat alá vetette magát. Meggyőződéssel állította, hogy az egyetemi tanár halálának az oka nem öngyilkosság. Olyan időket élünk, hogy itt minden megtörténhet.

Ezt a naplót, csak magamnak megvallva, a fiamnak írtam. És neki gyöttem könyvtárban a könyveket, ráhagytam volna minden küzdelmemet is. Képzettebben, jó érzéssel, nagyobb román és magyar nyelvtudással, korszerűbben folytatta volna a

munkát. Nekem már nincs jövőm. Illetve már csak annak fele van meg. A lányom kezében. Talán sikerül majd neki, hogy fokozatosan okosodva túlhaladjon engem és többet végezzen annál, amit most kétségbeesésemben kishitően elképzelhetek. Családnevünket is már csak tarthatja meg. Talán még unokáink is lehetnek, hogy fiamhoz hasonlókká neveljük őket. Ha nem üldöz minket továbbra is a balsors és a hatalom, amely már mindenütt jelen van emberi kapcsolatainkat mérgezve, régi erkölcsöt feldúlva, becsületes magatartást kiölve, az emberekbe vetett hitet gyengítve, minden jó helyébe korrupciót, rokonosítást, klikkszellemet, az elemi kötelességek semmibevételét állandósítva, talán sikerül tovább vonszolnunk magunk ebben a céltalanná tett életben. Rohadt világban élünk, a mérgezés tömeges, úgy tünik, menthetetlenek vagyunk. Levelet írtam a tábornoknak, aki kivizsgálta a fiam esetét. Szeretném, ha megértené, hogy olyan felületes emberekkel, mint az a katonáorvos és az az egészségügyi személyzet, amely a lippai kaszárnyában van, életet menteni nem lehet, csak rombolni. Beadványt készítek minden fórumhoz, hogy ilyen többé ne fordulhasson el. Ez emberi kötelességem. Az orvos diplomáját sem volna szabad meghagyniuk, hiszen a laikusoknál kevesebb ismerettel rendelkezik. Hát miként lehetséges ekkora tudatlanság, ekkora melléfogás? Vagy talán ártatlan gyermekemet ölték meg helyettem?... Amikor elkezdtem ezt a naplót, Michelangelót idézve a Fara-gott fájdalom címet írtam az első oldalra. Jaj, nem tudtam, hogy mekkora fájdalom ér még ebben az esztendőben. Kire hagyom már ezek után igazságtalanságaink és fogadkozá-saink krónikáját?!

Álmában Jiddu Krishnamurti, az indiai gondolkodót idézte: Ő annyi, de annyi az ember a Földön, mindegyikkel nem találkozhatsz, de gondolataikkal talán. Éppen csak le kell írni, csak össze kell szedni őket. Tesszük ezt sok ezer éve, szokásainkban él a gondviselés. Gondolatai szöcskeként, irányíthatatlanul ide-oda ugortak. Félálmban, éjszakai temetőlátogatásai idején is a hétköznapiokból elszabadult, szabadjára engedett ábrándok gyötörték. Ő Ebben az évezredben sem foroghat világunk visszafelé, nagyobb kényelmetlenség nem érhet bennünket az emberöltőnkben is sokszor tapasztalható egyhelyben topogástól. Az emberiség ma már tudományos megközelítéssel felmért földi életének végét százhusz-ezer évre becsülik, életkorunk felső határául pedig a százhusz esztendő. Amikor Afrika partjai látótávolságra megközelítik Európát, az egykori Karthágó szomszédos lesz az örök Rómával, a Földközi tenger alatti tektonikusmozgások akkorára bizonyára alaposan átrendezik a vidéket. A kelet-ausztráliai tengeráramlás a Déli-sark közelében nyaldossa majd ezt az eljegesedő földrészt, a New-York és Stockholm fölötti vizekben óriásteknősök alakult hatalmas hullóúszkálnak. Apró, de nagyfejű emberek aránytalanul fejlettek, s nem használt, kifinomult nemzetszerekkel felszerelt az örömszerzés apró szünetében digitálisan intézik majd a világmindenség dolgait. A Földet óriási atomerővel hajtott motorokkal a Naphoz közeli az eddiginél erősebb pályára vezérlik, miközben boldogan örökéletet élnek. A megmaradt szárazföld minden négyzetcentiméterét, de a tengerek mélyét is behálózó, több száz emeletes, ésszerűen felépített építményeik egyikében látta magát, amint a mérnökfia családjának körében bőséges vacsora után pipázgatnak. Zenegéjük halkán szól a Hotel California szívbemarkoló dallama.